

НАСЪРЧАВАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ЗА РАЗВИТИЕТО НА ИНОВАЦИИ В АДМИНИСТРАТИВНАТА СРЕДА

Тодор Станков Милков

докторант отчислен с право на защита

Варненски свободен университет „Черноризец Храбър”

Факултет „Социални, стопански и компютърни науки“

Катедра „Администрация и управление“

Email: t.s.milkov@abv.bg

***Резюме:** Настоящата студия разглежда така актуалния въпрос, а именно – социалното предприемачество в пределите на държавната администрация, изразяващо се в иновации, имащи отношение към благосъстоянието на гражданското общество. Разглежданият въпрос е съвкупен, а извършеното изследване – концептно и трансверзално. Посочват се редица социално-икономически показатели и се ревизира постигнатото до този момент в областта на социалното предприемачество. Научният труд представлява синтезирано обобщение и констатация на съдържанието в обследваната от автора документална, електронна и справочна литература, приложени през призмата на критичната авторска позиция. Прагматичният поглед на автора поднася социалните стимули и предлаганите мерки на независимия читател, а самият той провокира изследователския си интерес с оглед на модерните предизвикателства.*

***Ключови думи:** социално предприемачество, развитие, иновации, държавна администрация.*

PROMOTING SOCIAL ENTREPRENEURSHIP FOR THE DEVELOPMENT OF INNOVATION IN THE ADMINISTRATIVE ENVIRONMENT

Todor Stankov Milkov

PhD student

Varna Free University "Chernorizets Hrabar"

Faculty of "Social, Business and Computer Science"

Department of Administration and Management

***Summary:** This article examines such a topical issue, namely - social entrepreneurship within the state administration, expressed in innovations related to the welfare of civil society. The question under consideration is aggregate, and the research carried out is conceptual and transversal. A number of economic indicators are indicated and what has been achieved so far in the field of social entrepreneurship is reviewed. The scientific work represents a synthesized summary and finding of the content in the documentary, electronic and reference literature examined by the author, applied through the prism of the author's critical position. The author's pragmatic view presents the social incentives and proposed measures to the independent reader, and he himself provokes his research interest in view of modern challenges.*

***Keywords:** social entrepreneurship, development, innovation, state administration.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Предприемачеството е наложената иновативна култура на новото хилядолетие. Предвид реалната обстановка в българската страна с особен интензитет и паритет се развива този клон от предприемачеството, наречено социално предприемачество. Социално-икономическата обстановка в България предиктира естествени основи за развитие именно на социалното предприемачество. Основното негово предназначение е чрез определено социално въздействие да се постигне определена социална изгода/полза за обществеността, увеличаваща нейното благосъстояние. И въпреки че социалното предприемачество е известно от дълбока древност, днес то е поставено на дневен ред в българска държавна администрация заедно с термина „устойчиво“.

За да се приложи реално социалното предприемачество, от съществено значение е да се съзнае и поеме нужната социална отговорност. Тогава се преминава към търсене на

устойчиви решения в областта на социалните и екологични проблеми на страната. Започват се инициативи, стартират се проекти, разработват се програми и политики, приемат се регламенти, въвеждат се инструменти и механизми, както и нови професионални роли, които да заемат ангажиращата позиция и да отговарят за постигнатото. Постепенно всичко това, задвижвайки се, създава нови модели – на работа, на поведение, на функциониране. Те водят до нови трайни тенденции – в обществото, в публичния сектор, в държавния сектор.

По този нелек път особено важна се явява ролята на държавна администрация, чиято роля е да регламентира цялата социална предприемаческа дейност. Тя спомага за легитимацията и усъвършенстването на функционалните характеристики на социалното предприемачество. Нейната роля е паритетна, динамична, сътрудническа. Наблюдава се императивна промяна на административното мислене по отношение на социалното предприемачество - от задължителност и отговорност към стратегия и инвестиция.

Изложената фактология е достатъчен предикат да предпостави избора ми на тема за разглеждане в настоящата студия. Целта е да се онагледят взаимното влияние и факторната предпоставеност, касаещи социалното предприемачество в България, преплетено с нормативните европейски изисквания. Резултатът е постигане на широка информативност и осветляване на разглеждания проблем.

Основна цел на изследването е да разгледа пътищата за насърчаване на социалното предприемачество у нас за постигане на просперитетно иновативно развитие в широката административна среда, имащо отношение към гражданското благосъстояние.

Основни задачи са:

- 1. Да се съберат първични и вторични данни по изследвания проблем.*
- 2. Да се проведе теоретично проучване, което достатъчно добре да онагледят разглежданата тема.*
- 3. Да се анализира и обобщи резултатът от направеното първично и вторично изследване.*

1. Разбиране за социално предприемачество.

Независимо че социалното предприемачество е известно от преди векове и се обвързва с имена, като Жан Батист Сей, Йозеф Шумпетер, Макс Вебер, Адам Смит, Питър Дракър, Филип Котлър и редица други по-съвременни автори и изследователи, приоритетна значимост у нас то получава едва през последното десетилетие. Всички

изброени полагат основите, дават базата с помощта на своите разсъждения, пречупени през призмата на собствения им интелектуален капацитет. А днес то е активен отклик на нарастващите теоретико-приложни търсения и на усилващите се социални и икономически потребности в обществото. Социалното предприемачество израства и еволюира паралелно с това на човечеството. То просто отразява обществения просперитет. Променя живота на хората и резултира в обществено-икономическото благосъстояние. Стимулира икономика и социален напредък ¹.

Социалното предприемачество като термин получава живот от Б. Драйтън през 80-те години на XX век. Той сам създава подобна социална организация, посветена на създаването и провеждането на социални блага за хората, като акумулира икономически ресурси. Тази неправителствена организация просъществува до днес. Застава плътно зад всяка една социална предприемаческа инициатива и спомага за подобряване на програмите и законодателството в тази сфера ². Драйтън залага на две основни ценности в социалното предприемачество – целеполагане и разрешаване на проблеми. Те стоят в основата на развитието на социалното предприемачество. Носят промяната в дълбокия същностен социален модел на функциониране на обществото – има за цел да зададе нов курс на модел. А самия Драйтън определя: *„Социалното предприемачество се основава на социалните предприемачи, хора, които, за разлика от други, ползват талантите си да решат социални проблеми. Те осъзнават, че част от обществото е болно и дават своя принос към по-добро. Те допускат систематичните промени като възможни и търсят слабите места в системата, които ще им помогнат да насочат вниманието си към нови пътища за постигане на целта* ³.“

Години след Драйтън професорът по публично предприемачество – Г. Дийс – говори за социалното предприемачество далеч по-комплексно. Той разширява разбирането за този социален феномен, като открива правопрпорционална връзка между него и сферата на бизнеса. Ученият залага на следните истини за социалното предприемачество – инициативност, социално отговорни практики, активен прием и механизъм за разрешаване на социални проблеми и за осъществяване на модификации ⁴.

¹ Нарлева, К., Ю. Нарлев, Съвременни аспекти на предприемачеството, ИЗД. „Е-Литера“, Варна, 2019, с. 48-50.

² Нарлева, К., Социалното предприемачество, ИЗД. „Матадор“, Варна, 2011.

³ Drayton, W., The Citizen Sector: Becoming as Competitive and Entrepreneurial Business. California Management Journal, Vol.2, 1982, pp. 23-45.

⁴ Dees, G., The Challenges of Combining Social and Commercial Enterprise. Business Ethics Quarterly.

В работата си той работи върху прилики и разлики между социалното предприемачество и традиционното такова, като съпоставя и сравнява. Така открива дименсии и прави констатации, валидни и до днес. За него социалния предприемач е мисионер, иноватор, просветител, оценител, експерт и борец.

В съвременен аспект особено успешен прогресивен радетел на социалното предприемачество е именно Питър Дракър⁵. Той работи най-вече в сферата на управленското предприемачество. За него особено важни са три подхода, за да може този клон на предприемачеството да се развива правилно – системност, целенасоченост и новаторство. Именно иновацията е функция на съвременното социално управление. Той смята, че управлението предлага нови начини и форми за употреба на знания и умения. Този управленски процес се отличава с цикличност, целеустременост, планиране, прогнозиране, контролиране, системност.

Професорът по социално предприемачество Й. Меер доразвива и обогатява идеите на Питър Дракър. Дефинитивно определя социалното предприемачество, като: *„процес на иновация на социалния предприемач, чрез иновативно поведение при ползване и комбиниране от ресурси с цел реализиране на възможности и катализиране на социални промени, адресирани към социални нужди“*⁶. Авторът залага на следните допълнителни алтернативи:

- създаване на социални блага;
- интегриране на иновативен социален пазарен метод на реализация на социалните блага;
- навлизане на нови социални пазари;
- кумулиране на нови източници на социални блага;
- прилагане на реорганизация в социалното предприемачество.

Драйтън, Дракър, Дийс и Меер залагат такива социално-предприемачески основи, че провокират и до днес научния интерес в теоретичните среди. Продължават да бъдат налице редица дискуссионни въпроси, продължава да има допускания и некатегоричност, наложени предимно от динамичните промени и нуждата от реформиране и адаптиране.

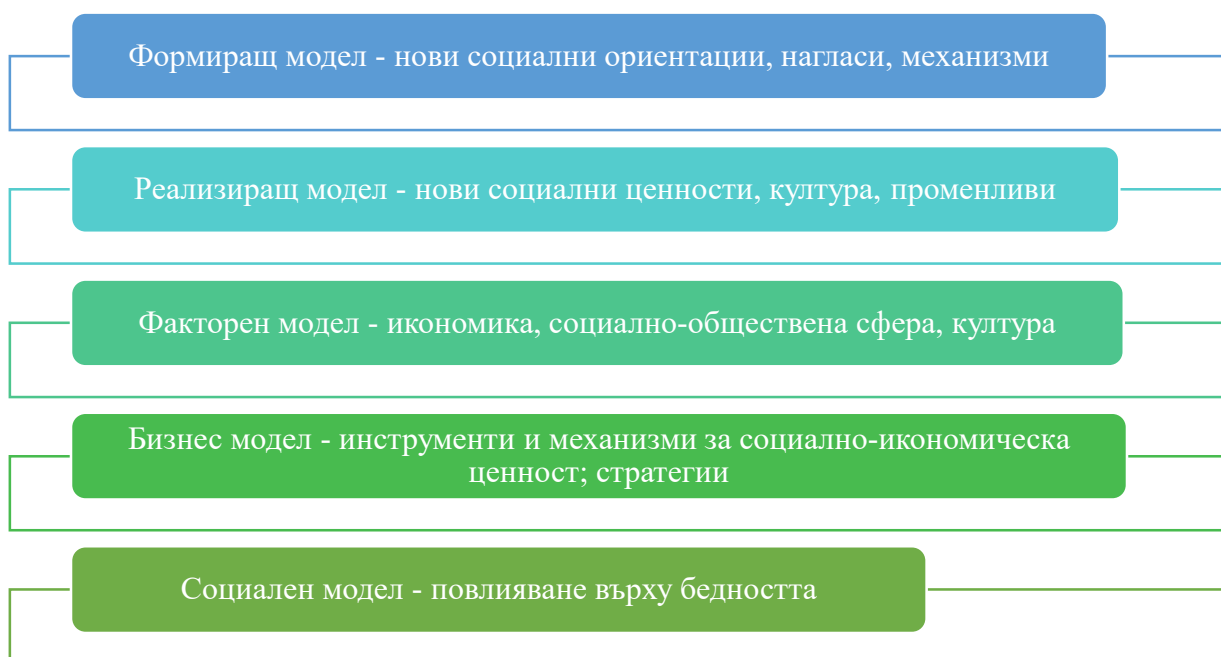
Vol.1, 1988, pp. 165-178.

⁵ Дракър, П., *Предприемачество и иновации*, ИЗД. „Класика и стил“, С., 2002, с. 16-17.

⁶ Mair, J., *Social Entrepreneurship Research & a Source of Enplamentation Prediction and Delight*. Working Paper, IESE Business School, University of Navarra, 2005, pp. 1-23.

Съвременните учени продължават делото на четиримата основоположници на социалното предприемачество.

Природата на социалното предприемачество продължава да бъде сложна, експанзивна, но и многообразна. Именно това многообразие предполага широко поле за изследване и търсене на възможности. Това включва в себе си и моделите на социалното предприемачество, неразривно свързани с природната същност на социалния феномен. Те още по-добре обясняват характерната същност на социалното предприемачество, но и задават инструментариума за неговото обследване.

Фиг. 1⁷. Основополагащи модели за развитие на социалното предприемачество.

Всички теории, подходи, схващания, дефиниции, авторови мнения се обединяват около формите на социалното предприемачество. Те намират своята реализация в нормативната уредба на страната. Става ясно, че социалното предприемачество се реализация, чрез преплитане функционалните принципи на публичния сектор, частния

⁷ Адаптирана по: Нарлева, К., Ю. Нарлев, Съвременни аспекти на предприемачеството, ИЗД. „Е-Литера“, Варна, 2019, с. 57-75; Seelos, Ch., J. Mair at al. The Embeddedness of Social Entrepreneurship: Understanding Variation across Local Communities. Journal of Business Venturing. Vol. 24, 2017, pp. 423-456.

сектор и доброволческия сектор⁸. Бихме могли да наречем това триединство като своеобразна концепция, защото всички те си взаимодействат и взаимопроникват.

Социалното предприемачество на практика намира израз в социалните предприятия, където реализира всички аспекти на своята дейност. Те се разглеждат в отделни параграфи, поради своите особености на функциониране – съчетание между бизнес и иновации и формиране на социално значими мисии. Но освен неправителствения сектор, социалното предприемачество намира приложение и в административната сфера, и в бизнес сектора. Конкретната реализация зависи от тежестта на социалните нужди. Разликата между всички сектори се заключава във възможността за отдаване на усилия в полза на реализацията на социалното благо⁹.

Фиг. 2¹⁰. Форми на социално предприемачество.

Всяка една от организационните форми се различава от другата по определени показатели – получатели, доставчици, достъп до капитали и други. Така например, в традиционните организации работят предимно доброволци, които дават своите усилия, подтиквани от вътрешен порив, мотивация, лични убеждения, добронамереност, тоест водещия мотив не е печалба и забогатяване. Докато в бизнес сектора важни са материалните интереси, печалбата, пазарните цени и бонусите. Когато икономическите

⁸ Alter, A., Social Entrepreneurship: New Paradigms of Sustainable Social Change. Oxford, Oxford University Press, 2016, p. 75.

⁹ Канев, Д., Социалната политика: икономически проекции и решения, ИЗД. «Стено», Варна, 2009.

¹⁰ Източник: Short, J., Moss, T., Lumpkin, G., Research in Social Entrepreneurship & past Contributions and Future Opportunities. Strategic Entrepreneurship Journal, Vol. 3, 2009, p.182.

ценности са осигурени, то социалното предприемачество получава финансова и жизнеустойчива стабилност. Причината за това се крие в неговата природа. Икономическите ценности и тяхната устойчивост е въпрос от първостепенна значимост в теорията на социалното предприемачество.

Теоретико-практическата концепция на социалното предприемачество ще продължи своята промяна и за в бъдеще, реорганизирайки се според нуждите на потребителите и факторите на околната среда ¹¹. Административното управление в областта на социалното предприемачество следва да разширява своя хоризонт, като се обогатява с нови знания и опит. А знанието следва не само да се добавя и натрупва, но и да се прилага акуратно. Прилагайки знанието, има възможност за получаване на яснота, а съответно и по-голямо разбиране. Така човешкото оставя своя следа след себе си в този свят.

Това е едно предизвикателство, което човечеството следва да разбира като възможност – прилагане на непрекъснато обучение и преквалификация; неочакван успех, неочакван провал, неочаквано външно събитие, предизвикателство пред административното управление, риск, богати иновации ¹². Днес обучението се възприема, като възможност за продължаване на квалификацията, но и като надграждане на собствени лични и професионални възможности. Едно ново знание обаче, винаги предполага и поне една нова идея. Устрема за нейното реализиране безспорно се обвързва пряко с предприемачеството.

Социалното предприемачество в държавна администрация.

Социалното предприемачество се разглежда през призмата на социалната икономика. Социалната икономика е неразривна част от държавна администрация. Затова и държавната администрация работи все повече в насока социални проекти, имащи отношение към благосъстоянието на гражданското общество. В практиката у нас се наблюдават две тенденции на прилагане на социалното предприемачество – колективно и спомагателно и предлагане на социални услуги с конкретен индивидуален подход.

¹¹ Нарлев, Ю., Социалните предприятия и социалните иновации, ИЗД. „Наука и икономика“, Варна, 2016.

¹² Дракър, П., Иновации и предприемачество, ИЗД. „Класика и стил“, С., 2002.

При прилагане на социалното предприемачество държавната администрация търси съответната благоприятна среда. Тя самостоятелно взема своите решения и прилага индивидуален подход. Винаги в своите политики и стратегии залага на ясна бъдеща перспектива за развитие и стремеж към постигане на поставените цели. В този смисъл възниква професията социален предприемач и организации от типа социални предприятия. Тяхната дейност е нормативно и функционално регламентирана.

Социалните предприемачи и организации стоят близо до гражданите и обществото. Те са активно ангажирани с проблемите и грижите им. Защитават интересите им, прилагайки българското законодателство в социалната практика. Те обединяват и солидаризират. За да функционират добре, се нуждаят от определени правомощия и делегирани функции. Обществено ангажирани, социалните предприемачи и организации постепенно установяват и прилагат активен бизнес модел. Този устойчив във времето модел се свързва с:

- спазване на демократичните принципи;
- активно гражданско участие за бъдещ социален просперитет;
- зачитане правата на личността;
- зачитане на солидарността и отговорността;
- спазване на принципите на доброволчество, честност и откритост;
- спазване на административно-публична независимост;
- интегриране на допълнителни приходи за постигане на устойчиво развитие.

Моделът работи предимно за насърчаване на заетостта и развитието на кариерата, както и насърчаване на самостоятелната дейност/свободни професии, предприемачество и стартиране на лични бизнеси. При прилагане на социалното предприемачество трябва да се имат предвид и да се отчитат възможните рискове, неопределеност, несигурност, ограничения, промени – защото всички те съпътстват една предизвикателна дейност, каквато е именно социалното предприемачество.

Работата на държавната администрация е да обобщи цялата налична информация, да насочи и да окаже подкрепа. Създава и разработва социални програми за социално подпомагане или разкриване на нови работни места. Особен акцент поставя на социално уязвимите обществени групи – хора с увреждания, с травми и в неравностойно положение¹³. Подпомагането на уязвимите е трупане на добри дела. Макар и напредъкът

¹³ https://www.researchgate.net/profile/Marina-Stefanova-2/publication/288993110_SOCIALNOTO_PREDPRIEMACESTVO_-

на социалното предприемачество у нас да бъде по-бавен и плавен, все пак се случва и се стреми да разглежда еднакво добре и напредъкът му, и рисковете, и трудностите, и резултатите, които стоят пред него. Наблюдава се стремеж на държавната администрация да прокара социалното предприемачество като научна дисциплина за изучаване в училищата и университетите. Залага на младежкия потенциал в името на просперитета на социалната икономика в страната. Младите хора със своята идейност, креативност, вродени умения и интерес към дигиталните технологии, сензитивност към опазване на околната среда биха могли да допринесат съществено в развитието на социалните иновации¹⁴.

Държавна администрация придава обществена гласност на социалното предприемачество до голяма степен с принципа на сътрудничество, изразен в създаването на онлайн платформи, където се помества актуална информация. Платформата предлага, а ползвателите/потребителите търсят. Тя свързва и кооперира. Спестява много ценни ресурси, а едновременно с това отговаря на съвременните глобални изисквания и развитието на цифровизацията в глобален аспект. Някои добри практики, публично оповестени на електронната платформа на Института по публична администрация, са в сферата на:

- подпомагане по-доброто качество на живот на хората с увреждания и в неравностойно положение;
- подпомагане на младите хора – ученици и студенти – да продължат и задълбочат обучението си, особено тези в по-малките общини на страната;
- празнично насочени доброволчески акции с цел предизвикване на радостни чувства у деца, изпаднали в особена житейска/социална ситуация;
- активно участие на държавна местна администрация в социални инициативи – физическо и електронно присъствие; осигуряване на среда, ресурси и заинтересовани страни; осъществяване на взаимодействия и междупредметни връзки;

[_PONATIE_I_OBHVAT_Social_entrepreneurship_-_definition_and_scope/links/56881c4d08aebccc4e1555c6/SOCIALNOTO-PREDPRIEMACESTVO-PONATIE-I-OBHVAT-Social-entrepreneurship-definition-and-scope.pdf](#) - проверен на 18.12.2023 г.

¹⁴ <https://www.president.bg/news4876/za-po-golyama-rolya-na-darzhavata-v-sotsialnoto-predpriemachestvo-prizova-vitseprezidentat.html?lang=bg&skipMobile=1> – проверен на 18.12.2023 г.

- създаване на нови организации, центрове за грижи и взаимопомощ, домове за жителство, както и лекционни информативни семинари;
- сезонни обучителни инициативи във връзка с належащи въпроси в обществото;
- промени в обучителните програми, чрез нови образователни решения;
- създаване на нови социални услуги в полза на цялото общество;
- въвеждане на периодични поощряващи награди с образователна насоченост;
- организиране на кампании и инициативи в полза на образователно, професионално, личностно надграждане и усъвършенстване;
- организиране на дарителски акции;
- организиране на летни лагери;
- работа върху осъвременяването и развитието на пазара на труда;
- извършване на процеси по интеграция и ресоциализация;
- програми за активно включване на гражданите в административни социални процеси;
- интегриране на иновативни технологични решения в полза на откритото административно управление и обслужване на обществото;
- измерване на гражданската удовлетвореност за нивото на предлаганите административни услуги онлайн;
- създаване на иновативни, устойчиви и независими модели за гражданско участие;
- разработване и предлагане на нови административни услуги от дистанция;
- ресори за подаване на сигнали от страна на граждани за обществено значими проблеми;
- създаване на нови мобилни приложения за ползване на административни услуги;
- публикуване на информация относно управлението на административния персонал¹⁵.

Работи се върху релацията *предприемачество – администрация – инициативи*. Тя се намира в непосредна връзка с факторите от средата, както и с благоприятното развитие на бизнес сферата. Но все пак регулацията в бизнеса си остава в ръцете на държавата. Тя

¹⁵https://www.ipa.government.bg/bg/bestpractice?field_practicetype_tid=203&field_administrationname_value=&field_keywords_tid=&field_date_value%5Bvalue%5D%5Bdate%5D=&field_field_dateto_value=All&field_g_o_value%5Bvalue%5D%5Byear%5D=&field_stamp_fid=All&page=2 – проверен на 18.12.2023 г.

е именно тази, която създава правова основа, за да може социалното предприемачество правилно да функционира. Създава подходящия икономически климат и обстановка. Осъществява специфична и неповторима намеса. Така лавира в непрекъснато изменящите се условия на околната среда, които рефлектират неминуемо и върху резултатите от прилагане на социалното предприемачество.

Задачата на държавната администрация е да работи в посока интегриране на иновативни предприемачески стратегии, а като че ли се наблюдава, че вследствие на нейната работа се променят и бизнес нагласи – акцентът вече се измества от корпоративните към социалните интереси и ползи, решаване на екологични и икономически проблеми¹⁶.

И както казва доайенът на социалното предприемачество Питър Дракър: *„Сега се намираме в един четвърти предприемачески прилив, задействан от информация и биология. Както и предишните, така и сегашният не се свързва с „високите технологии“; той обхваща еднакво и областите на „средните“ и „ниски“ технологии, както и областите, където те не се използват. И както по-ранните, този прилив не се предизвиква от „изобретения“, т.е. от технология. Социалните нововъведения са еднакво „предприемачески“ и еднакво важни. Сегашният прилив на предприемачество вероятно заради социалните си нововъведения – и специално тези в политиката, правителствената дейност, образованието и икономиката, ще се окаже толкова важен, колкото при появата на коя да е нова технология или материална продукция.“*¹⁷

В държавното управление социалното предприемачество се реализира главно чрез оперативните европейски програми. Те представляват много мощен инструмент за нови идеи, както и за прилагане на ефективно и целенасочено държавно административно управление. По такъв начин се увеличава българския административен капацитет за усвояване на нови фондове средства, които ще се приложат за решаване на редица нови социални проблеми¹⁸. Осъществява се своеобразно имплантиране, което засилва връзката между администрацията и ползвателя на социалната услуга. Този принцип е особено ефективен и пример за него е например, проекта „Партнер-нет“, който работи за

¹⁶ Клайн, Н., Без лого. Елементи, С., 2005; Рой, Д., Социалната ангажираност на бизнеса, ИЗД. „Общество и бизнес“, С., 2006.

¹⁷ Дракър, П., Подбрано от Дракър, ИЗД. „Класика и стил“, С., 2004, с. 383.

¹⁸ https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/corporate-social-responsibility-csr_en - проверен на 18.12.2023 г.

подобряване на НПО-сектора, пряко реализиращ политиките на държавната администрация.

Фиг. 3.¹⁹. Специфични цели на проект „Партнер-нет“.

Въпреки че социалното предприемачество е известно отдавна, у нас то все още прохода по-бавно, но настъпателно. Предвид неспирните глобализационни процеси и наложителни нормативни клаузи, идващи от европейското законодателство, на което ние също сме подвластни, този процес е плавен и прогресивен. Ние следваме чуждия опит и добри практики за постигане на усъвършенстване и подобряване на социалното предприемачество в сферата на държавната администрация.

2. Мерки за насърчаване развитието на иновации.

Предложените по-долу мерки могат да се възприемат и като практико-приложни механизми за действие. Те имплементират в себе си иновациите, които са решения на социални проблеми и водят до административно функционално управление. Мерките са конкретно изражение на иновациите, необходими за увеличаване на административния потенциал и колабориране на съществуващите връзки.

¹⁹ Адаптирана по: Нарлева, К., Социалното предприемачество, Изд. „Матадор“, Варна, 2011, с. 84.

Фиг. 4.²⁰. Мерки за насърчаване на иновациите в областта на социалното предприемачество.

Фиг. 5. Предпоставки за активно развитие на иновативните мерки.

За реализирането на иновативни мерки се изисква административната среда да бъде подготвена и съставена от квалифицирани кадри. Нейното институционално съдействие е изключително важно за популяризирането и напредъка на иновациите. А иновациите от своя страна, предоставят на администрацията дигитализация, опростяване и подпомагане на човешката работна сила. По такъв начин предоставя качествени данни

²⁰ Адаптирана по: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/ip_23_3188 - проверен на 17.12.2023 г.

на потребителите и се привлича активното гражданско участие. Постига се критичност и се полагат добри основи за развитие на бизнеса.

Социалното предприемачество е активно в ИТ на администрацията и води до конструктивни процеси. Привлича предимно младите хора, увеличава тяхната отговорност и ангажираност и повишава като цяло социалната им култура. Социалната икономика като цяло поема курс на устойчивост и стабилитет. Социалната икономика и социалното предприемачество са подкрепени от държавната регулаторна политика и нормативна уредба – Министерство на иновациите и растежа, Институт по публична администрация (създаден за обучения на служители в държавна администрация и за оповестяване на важни държавни съобщения/новини), Закон за иновациите, Устройствен правилник за иновациите, Закон за насърчаване на иновациите, Закон за държавния служител, Стратегия за развитие на държавната администрация.

В държавната администрация иновативно се работи върху проактивност, организираност и създаване на технологични формати. Това ще насърчи активните срещи – предпоставка за развитие на сътрудничества и съвместни партньорства – развитие на социалното предприемачество в посока технологии, трансфер и трансформации. Следваща иновативна стъпка това е активното обучение на държавни служители. Това предимно се осъществява и е заложено като мисия и визия на Института по публична администрация ²¹. В неговата функционална характеристика е заложено да провежда обучения и изследвания; да укрепва капацитета на държавна администрация и да посреща всички предизвикателства за напред, които излизат пред нея. Методологията на работа е съвременна технология и целите му са свързани с: модернизация, повишаване на удовлетвореността сред служителите, извършване на анализи и изследвания, прилагане на добри практики за добър пример на управление, провеждане на регионални инициативи, утвърждаване на водещ център в обучителните стандарти на държавна администрация. Когато анализира потребностите от обучение, Института използва вътрешно приета методология на работа. Тя се основава на следните основни принципи: актуалност, адекватност, ефективност, ефикасност, системност, съгласуваност. Те се позиционират в национален аспект, секторен аспект и институционален аспект. Този анализ се извършва на всеки 3 отчетни години ²². Тематиките на обучение са предимно в направленията: електронно управление, нови практики, цифрова трансформация,

²¹ <https://www.ipa.government.bg/bg/misiya-viziya-i-strategicheski-celi> - проверен на 19.12.2023 г.

²² https://www.ipa.government.bg/sites/default/files/tna_methodology.pdf - проверен на 19.12.2023 г.

социална политика и социална отговорност. Всички тези направления са индикирани от предизвикателствата на средата и потребностите на индивидите в техен резултат. Тази държавна институция цели да постигне ползности за държавната администрация, но чрез тях и за самото общество. Това действие и намерение надгражда държавния апарат и неговите капацитетни възможности преминават в доверително отношение от страна на обществеността. Работи усилено за развитие и утвърждаване на социалното предприемачество в страната, като в последната си приета стратегия слага приоритет на ускореното икономическо развитие, демографското развитие, както и редуциране на неравенствата в социалните прослойки. Важно за нея е многообразието в предлаганите обследвани и обучителни направления, които да са професионално и социално пригодни. Задава нови похвати, линии на поведение и трансформиране на мисленето към иновативно. Предлага съответните инструменти за това. Основната ѝ идея е да внедрява и утвърждава нови модели и организационна култура сред служителите на държавна администрация. Акцентира на:

- дигитализацията;
- гъвкавостта и мобилността;
- иновациите;
- устойчивостта;
- многообразието;
- сътрудничеството с гражданското общество.

За свой примерен атестат Института взема за пример чуждестранни организации, като: Европейския институт по публична администрация в Маастрихт, Института по публична администрация в Дъблин, Европейското училище по администрация в Брюксел. Взаимното сътрудничество между институциите се изразява в ползотворно партньорство, както и в синхронизация на водещите европейски мерки по отношение на иновациите в социалното предприемачество. Като свой символ-верую институцията приема, че работата в полза на обществото е благородна.

Преди организиране на поредно обучение Института по публична администрация провежда анкетно проучване сред държавните служители, което го насочва към кои области има най-голяма необходимост от обучение. Според последното анкетно изследване за периода 2022-2024 г., респондентите изтъкват управленската сфера, работата в екип, аналитичните умения, както и усвояването на дигитални умения като най-важни необходими области за провеждане на обучение. Подобни проучвания носят достоверна информативност, онагледяват ситуацията, ориентират институцията в

нагласите на служителите и техните нужди, както и съдействат за засилване самооценката на самите служители. Възпитават в качества, като: ефективност, лична отговорност, самодисциплина, мотивация, устойчивост, ангажираност, решаване на проблеми.

Държавните служители желаят да подобрят своите специфични компетентности:

- програмиране;
- бюджетиране;
- програмна оценка;
- редуциране на разходи;
- одитиране;
- мониторинг;
- индикативност;
- откриване и отчитане на нередности;
- анализиране на данни;
- работа в ИСУН 2020.

Но както в предлагането на обучения в сферата на меките умения на служителите, така и в нормативната сфера Института по публична администрация е еднакво добър. Той изпълнява с еднакви усилия всички заложен цели и умее да приоритизира. Психосоциалните умения също са сред неговите приоритети: мотивация, лидерство, защита на личните данни и киберсигурност, научно-развойна дейност, справяне и преодоляване на стреса, възпитаване в емоционална интелигентност. Всичко това трябва да премине през процеса на осмисляне, за да може да получи своята реализация и дори обогатяване. В края на процеса обученията отговарят наистина на потребностите и индивидуалните специфичности на служителите ²³.

Проекти на Института по публична администрация са:

- въвеждане и интеграция на американски модел в българска държавна администрация;
- дигитално обучение и развитие;
- синхронизиране и синергизиране на връзки и взаимоотношения;
- оказване на социална и финансова подкрепа на хора, станали жертви на насилие;

²³ https://www.ipa.government.bg/sites/default/files/apo_2022_2024_ipa.pdf - проверен на 19.12.2023 г.

- създаване на устойчивост за успешно посрещане на предизвикателствата на средата;
- насърчаване на доброто държавно управление в сферата на социалното предприемачество;
- промотиране на водещи европейски практики с акцент към българската;
- обмен на методи за обучение и кариерно развитие в полза на потребностите на обществото;
- за повече публична информираност, която да доведе до разумни и добре обмислени избори – лични и професионални;
- насърчаване на финансовата подкрепа за реализиране на проекти;
- подготовка на българските служители за синхронизирана работа с европейските институции²⁴.

Разработването и приемането на мерки за насърчаването на иновации в държавна администрация е един непрекъснат и упорит процес. С него се цели уеднаквяване на стандартите, адекватна реакция и адаптиране към глобализационните предизвикателства, професионално надграждане, натрупване на знания и умения, които да бъдат приложени към социалните нужди на обществото, защото те нарастват все повече и повече.

3. Държавна политика и законодателство в подкрепа на социалното предприемачество.

В съвременното законодателство Законът за предприятията и социалната и солидарна икономика²⁵ дава официална дефиниция за социално предприятие и съответни правила за неговото функциониране. Включват се хора с трайни увреждания, безработни лица, лица до 29-годишна възраст, лица с деца с трайни увреждания и получаващи социални помощи, лица, изтърпяващи наказание и лишени от свобода, лица под нормативна закрила, лица, пострадали от домашно насилие и други²⁶.

²⁴ <https://www.ipa.government.bg/bg/proekti> - проверен на 19.12.2023 г.

²⁵ Закон за предприятията и социалната и солидарна икономика, обн. ДВ, бр. 91, 2 ноември 2018 г., доп. ДВ, бр. 17, 25 февруари 2020 г.

²⁶ <https://www.focus-news.net/novini/regioni/Oblastna-administraciya-Varna-shte-podkrepya-usiliyata-na-MTSP-za-populyarizirane-na-socialnite-predpriyatija-1781759> - проверен на 18.12.2023 г.

Според нормативната уредба като социални предприятия могат да функционират специализирани или кооперативни такива. Статутът им е уреден в Закона за интеграция на хората с увреждания. Според изследователи, ЮЛНЦ са една от най-успешните форми на социални предприятия, тъй като стоят най-близо до хората и техните проблеми и нужди. Стратегически документ, разработен и работещ в полза на социалното предприемачество, това е Националната концепция за социална икономика²⁷, приета през 2011 г. Но в нея не са подробни и детайлно описани секторните политики за реализиране пълния потенциал на социалните предприятия. В Плана за действие по социална икономика се представя Закона за социална икономика и Правилника за неговото прилагане. През 2018 г. се приема Закона за предприятията на социалната и солидарна икономика. Той насърчава развитието на социалната икономика, като вид стопански отрасъл. Включени в него са и обществени отношения, мерки за иновативно насърчаване, условия и ред за прилагане на дейността на социалните предприятия. Друг документ, имащ отношение към социалното предприемачество у нас, това е Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване през 2020 г.²⁸ Социалните предприятия са облекчени чрез някои данъци, според Закона за корпоративното подоходно облагане, Закона за ДДС, Закона за местните данъци и такси. Хората с увреждания на работните си места получават някои преференции, определени от Закона за насърчаване на заетостта²⁹.

В Регистъра на Министерството на труда и социалната политика са вписани към момента 37 социални действащи предприятия. От тях две работят в сферата на земеделието и животновъдството: „Чудната градина“ към Фондация „Св. Николай Чудотворец“, гр. Добрич и „ИНДЕ 9“ ЕООД, с. Поликраище, гр. Горна Оряховица, което произвежда мед и пчелни продукти.

Министърът на труда и социалната политика насърчава социалното предприемачество в лицето на социалните предприятия, като:

- подпомага диалога между гражданите и държавните институции;
- приобщава гражданите към социалните политики, а с това и към социалното предприемачество;

²⁷ <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=889> – проверен на 18.12.2023 г.

²⁸ <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=790> – проверен на 18.12.2023 г.

²⁹ <https://storefisn.uni-plovdiv.bg/sf/wp-content/uploads/2020/06/SOCIAL-ENTREPRENEURSHIP-%E2%80%93-AN-INNOVATIVE-BUSINESS-MODEL.pdf> – проверен на 17.12.2023 г.

- насърчава развитието на човешките ресурси в областта на социалното предприемачество;
- разработва механизми и програми в областта на социалното предприемачество;
- участва в дейностите чрез различни форми на сътрудничество;
- предоставя методическа помощ при социалното финансиране;
- провежда национални обучителни управленски програми;
- създава, регистрира и поддържа сертификационна система;
- предлага обективни индикатори за социална отчетност;
- осъществява възмездно учредяване на социалните предприятия;
- предоставя права върху имоти и вещи;
- финансово подпомага квалификацията и преквалификацията на държавните служители;
- постановява схеми за държавно финансиране при спазване на регламенти³⁰.

През последните 3-4 години се засилва работата по създаване и прилагане на нова нормативна уредба, касаеща социалното предприемачество и неговото успешно прилагане в българската практика. Колкото по-осъвременено и синхронизирано с европейското законодателство е то, толкова по-добре ще се справя с предизвикателствата на новото хилядолетие. Все повече средства се отделят за разработване и прилагане на конкретни мерки в полза на практическото приложение на социалното предприемачество у нас. Като конкретна насърчителна мярка се прилага подходът на изричната регулация. Критичен момент се явява разработката на законодателните промени по отношение съдържанието и предназначението на социалните предприятия. Тук се взима предвид и позицията на Европейския парламент. Той приканва всички държави-членки да подкрепят и приемат социалната икономика и социалното предприемачество, като своя вътрешна политика. Необходимо е всяка от тях да приеме национални и европейски стандарти, да използват идеите на науката, да оценяват работата на социалните предприятия, да насърчават употребата на Наръчника на ООН за организациите с нестопанска цел.

Европейската политика към социалните предприятия е в две основни направления:

- развитие на нормативната регулация с акцент стандартизация;
- планиране и заделяне на необходимите финансови средства за подкрепа на социалното предприемачество и социалните предприятия.

³⁰ <https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=131143> – проверен на 19.12.2023 г.

Подкрепящата политика създава доверително отношение от държавните институции към обществеността. Залагат се ясни и категорични основи за правоприлагане от всеки социален характер. Постепенно подобен целенасочен подход води до редуциране на бюрократизма и до последваща безапелационна подкрепа.

Разликата между социалните предприятия и традиционните такива е, че социалните не работят единствено за печалбата си, а техния стремеж е да реинвестират отново тази печалба в социални каузи в полза на обществото. Но е силно препоръчително да се състави база от данни за водене на статистика относно дейността на тези предприятия, която да изисква непрекъсната актуализация спрямо промените в ситуацията. Тази необходимост е нормативно заявена именно с Националната концепция за социална икономика. Тя предвижда упоменаване на точен брой социални предприятия, заети групи лица в тях, гражданите, намиращи се в неравностойно положение, контрол над социалната дейност. В подкрепа на нормативната уредба са функциите и на Националния статистически институт. Той ще оповести публичен линк към известната статистическа база от данни за социалните предприятия.

Още закони, имащи отношение към социалното предприемачество, са:

- Търговски закон;
- Закон за корпорациите;
- Закон за юридическите лица с нестопанска цел;
- Закон за интеграция на хората с увреждания;
- Закон за насърчаване на заетостта
- Закон за социално подпомагане;
- Закон за малките и средни предприятия;
- Закон за занаятите;
- Закон за закрила и развитие на културата;
- Закон за корпоративното подоходно облагане³¹.

Българската законодателна уредба към този момент задължава българските работодатели към своите цехови бази да създават и отделни звена, предназначени за отдых и почивка на лица с намалена работоспособност. За тази своя дейност те водят държавна отчетност и публикуват информацията.

³¹ Терзиев, В., Н. Бенчева и др., Институционална подкрепа на социалното предприемачество, - В: Годишник на Минно-геоложкия университет „Св. Иван Рилски“, Т.59, Хуманитарни и стопански науки, Русе, Пловдив, Велико Търново, 2016.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Социалното предприемачество е новата парадигма в сферата на българската държавна администрация. Неговите основи са целеположени. Но неговото развитие продължава и това винаги ще бъде така, предвид мащабите на времето и интензивността на неговото протичане. У нас всеки един процес по реновиране и иновиране протича със забавени темпове. Но по-важното е да протича и винаги да го има.

Наложената от времето и технологиите нужда от иновации се прехвърля във всяка една сфера на живот, работа и бизнес. Поради това държавната администрация няма как да остане встрани от този цикличен процес. В резултат на разглеждане на настоящата тема и обследването на необходимата електронна, документална и справочна литература стана ясно, че напредъкът по този процес е ясен и видим. Той е повече в посока дигитализация на редица административни услуги. Създават се и отделни специализирани институции със специален статут и социално предназначение. Тяхната роля е посредническа, носителска и оповестителна.

Но трябва да кажем, че най-бавен е напредъкът на социалното предприемачество в посока неговото стандартизиране, определяне на рамки и граници и легитимност на дейността, тоест нормативната уредба, касаеща дефинирането и определянето на функционалните му форми. Все още липсва точна и категорична дефинитивност на социалното предприемачество у нас. Обект на дефинитивност в Закона за предприятията на социалната и солидарна икономика са единствено субектите: кооперации, юридически лица с нестопанска цел и социалните предприятия.

Изводи:

- Поставени са основите на ефективна координация и целенасочена държавна социална политика;
- Разработени са програми, стратегии, планове, регламенти, загатващи за приложение на конкретни социални мерки;
- Самостоятелност и саморегулативност на социалния сектор;
- Извършват се първи стъпки към премахване на ограничения през бизнеса и социалните инициативи;
- Извършва се засилено обучение на държавните служители в областта на социалното предприемачество;
- Извършва се засилена информираност на обществото, посредством създадените държавни административни институции;

- Извършва се активна дигитализация на множество от предлаганите държавни административни услуги за обществото;
- Въвеждат се облекчителни данъчни режими за социалните предприятия и социалната дейност;
- ЮЛНЦ извършват своята дейност при облекчени законодателни условия;
- Обръща се сериозно внимание на европейските фондове и програми в областта на социалното предприемачество;
- Социалното предприемачество осигурява нови работни места за млади и стари, чрез: комуникация, иновации, вътрешен растеж, повече социален капитал;
- Все още съществуват някои пречки пред социалното предприемачество, затрудняващи неговия напредък, които са най-вече в областта на законодателството, организационната част по приложението на социални проекти и самото финансиране на социални проекти и дейности.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Дракър, П., Иновации и предприемачество, ИЗД. „Класика и стил“, С., 2002.
2. Дракър, П., Подбрано от Дракър, ИЗД. „Класика и стил“, С., 2004.
3. Закон за предприятията и социалната и солидарна икономика, обн. ДВ, бр. 91, 2 ноември 2018 г., доп. ДВ, бр. 17, 25 февруари 2020 г.
4. Канев, Д., Социалната политика: икономически проекции и решения, ИЗД. «Стено», Варна, 2009.
5. Клайн, Н., Без лого. Елементи, С., 2005.
6. Нарлев, Ю., Социалните предприятия и социалните иновации, ИЗД. „Наука и икономика“, Варна, 2016.
7. Нарлева, К., Ю. Нарлев, Съвременни аспекти на предприемачеството, ИЗД. „Е-Литера“, Варна, 2019.
8. Нарлева, К., Социалното предприемачество, ИЗД. „Матадор“, Варна, 2011.
9. Рой, Д., Социалната ангажираност на бизнеса, ИЗД. „Общество и бизнес“, С., 2006.
10. Терзиев, В., Н. Бенчева и др., Институционална подкрепа на социалното предприемачество, - В: Годишник на Минно-геоложкия университет „Св. Иван Рилски“, Т.59, Хуманитарни и стопански науки, Русе, Пловдив, Велико Търново, 2016.

11. Alter, A., *Social Entrepreneurship: New Paradigms of Sustainable Social Change*. Oxford, Oxford University Press, 2016.
12. Dees, G., *The Challenges of Combining Social and Commercial Enterprise*. *Business Ethics Quarterly*, Vol.1, 1988.
13. Drayton, W., *The Citizen Sector: Becoming as Competitive and Entrepreneurial Business*. *California Management Journal*, Vol.2, 1982.
14. Short, J., Moss, T., Lumpkin, G., *Research in Social Entrepreneurship & past Contributions and Future Opportunities*. *Strategic Entrepreneurship Journal*, Vol. 3, 2009.
15. Seelos, Ch., J. Mair at al. *The Embeddedness of Social Entrepreneurship: Understanding Variation across Local Communities*. *Journal of Business Venturing*, Vol. 24, 2017.
16. Fowler, W. *Investing in Social Change*. *Time Canada*, 2000.
17. <https://www.ipa.government.bg/bg/rolya-na-administraciyata-v-razvitiето-na-socialnoto-predpriemachestvo> - проверен на 17.12.2023 г.
18. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/ip_23_3188 - проверен на 17.12.2023 г.
19. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0320_BG.html - проверен на 17.12.2023 г.
20. https://bcnl.org/uploadfiles/documents/publikacii/plan_se.pdf - проверен на 17.12.2023 г.
21. https://www.ngobg.info/uf/documents/49/1246analiz_inovacii.pdf - проверен на 17.12.2023 г.
22. <https://2020.eufunds.bg/bg/5/129/Project/Activities?contractId=fPqWvcm97eGYdk8EgJ8G1A%3D%3D&isHistoric=False> – проверен на 17.12.2023 г.
23. https://www.ipa.government.bg/sites/default/files/essays_innovation.pdf - проверен на 17.12.2023 г.
24. <https://www.uni-vt.bg/userinfo/1858/pub/29555/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%20%D0%B4%D0%B8%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%20citation.pdf> – проверен на 17.12.2023 г.

25. <https://www.bcause.bg/about-us/stanovishta/351-stanoviste-po-proekt-na-zakon-zasocialnata-ikonomika.html> - проверен на 17.12.2023 г.
26. <https://storefisn.uni-plovdiv.bg/sf/wp-content/uploads/2020/06/SOCIAL-ENTREPRENEURSHIP-%E2%80%93-AN-INNOVATIVE-BUSINESS-MODEL.pdf> – проверен на 17.12.2023 г.
27. <https://www.haskovo.bg/bg/mezhdunarodni-proekti/secon-nova-initsiativa-zanasarchavane-na-sotsialnata-ikonomika-v-regionite-na-es/> - проверен на 17.12.2023 г.
28. <https://ozelenyavane.avren.bg/download/pages/21/Doklad54c.pdf> - проверен на 17.12.2023 г.
29. https://www.researchgate.net/profile/Marina-Stefanova-2/publication/288993110_SOCIALNOTO_PREDPRIEMACESTVO_-_PONATIE_I_OBHVAT_Social_entrepreneurship_-_definition_and_scope/links/56881c4d08aebccc4e1555c6/SOCIALNOTO-PREDPRIEMACESTVO-PONATIE-I-OBHVAT-Social-entrepreneurship-definition-and-scope.pdf - проверен на 18.12.2023 г.
30. <https://www.president.bg/news4876/za-po-golyama-rolya-na-darzhavata-v-sotsialnoto-predpriemachestvo-prizova-vitseprezidentat.html?lang=bg&skipMobile=1> – проверен на 18.12.2023 г.
31. https://www.ipa.government.bg/bg/bestpractice?field_practicetype_tid=203&field_administrationname_value=&field_keywords_tid=&field_date_value%5Bvalue%5D%5Bdate%5D=&field_field_dateto_value=All&field_go_value%5Bvalue%5D%5Byear%5D=&field_stamp_fid=All&page=2 – проверен на 18.12.2023 г.
32. https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/corporate-social-responsibility-csr_en - проверен на 18.12.2023 г.
33. <https://www.focus-news.net/novini/regioni/Oblastna-administraciya-Varna-shte-podkrepya-usiliyata-na-MTSP-za-populyarizirane-na-socialnite-predpriyatiya-1781759> - проверен на 18.12.2023 г.
34. <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=889> – проверен на 18.12.2023 г.
35. <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=790> – проверен на 18.12.2023 г.
36. https://www.ipa.government.bg/sites/default/files/apo_2022_2024_ipa.pdf - проверен на 19.12.2023 г.

37. https://www.ipa.government.bg/sites/default/files/tna_methodology.pdf - проверен на 19.12.2023 г.
38. <https://www.ipa.government.bg/bg/misiya-viziya-i-strategicheski-celi> - проверен на 19.12.2023 г.
39. <https://www.ipa.government.bg/bg/proekti> - проверен на 19.12.2023 г.